

на здоб. докт. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Київ, 2007. – 42 с.

16. Хуторской А. В. Инновации в образовании: человекообразный ракурс : сб. науч. трудов / А. В. Хуторской. – М. : Эйдос, 2009. – С. 10–20.

17. Юрчук В.В. Современный словарь по психологии / В.В. Юрчук. – Минск: Лотос, 1998. –367 с.

Отримано: 26.03.2016

УДК 378.011.3-051:78 (043.3)

Люріна Т. І. °

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, професор, зав. кафедри початкової освіти

Мороз В. В.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук

ГОЛОВНІ АКЦЕНТИ У ЗМІСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ

У статті розкриваються головні акценти у змісті підготовки майбутнього вчителя музики до розвитку творчого потенціалу учнів. Розглянуто психолого-педагогічні умови основних шляхів підвищення ефективності розвитку творчої особистості. Закцентовано увагу на розробці деяких аспектів методичної системи підготовки майбутнього учителя музики до розвитку творчого потенціалу учнів на основі розвитку необхідних якостей майбутнього вчителя та застосування технологій особистісно-розвивального спрямування на творчу музично-педагогічну діяльність педагога.

Ключові слова: *майбутній учитель музики, якості вчителя, методичні основи підготовки вчителя, розвиток творчого потенціалу.*

В статье раскрываются главные акценты в содержании подготовки будущего учителя музыки к развитию творческого потенциала учащихся. Рассмотрены психолого-педагогические условия основных путей повышения эффективности развития творческой личности. Акцентировано внимание на разработке некоторых аспектов методической системы подготовки будущего учителя музыки к развитию творческого потенциала учащихся на основе развития необходимых качеств будущего учителя и применения технологий личностно-

развивающего направления на творческую музыкально-педагогическую деятельность педагога.

Ключевые слова: будущий учитель музыки, качества учителя, методические основы подготовки учителя, развитие творческого потенциала.

In the article the main emphasis in the content of future teacher of music in the development of the creative potential of pupils. Considered psychological and pedagogical conditions of the main ways to improve the development of creative personality. Zaksentovano attention to the development of certain aspects of methodical system of training future music teachers to develop creative potential of students through the development of the necessary qualities of future teachers and the use of technology personal and developmental focus on the creative music and teaching career teacher.

Keywords: future music teacher, teacher quality, teaching basics of training teachers, developing creativity.

Постановка проблеми. Інтенсивно зростаюче підвищення попиту на вчителів, які спроможні виконувати свої професійні обов'язки на високому рівні, підходити нестандартно і в найбільш ефективний спосіб до вирішення завдань розвитку творчого потенціалу учнів значно актуалізує проблему дослідження. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується на забезпеченні державою підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, освоєння та впровадження наукоємних та інформаційних технологій [3].

З огляду на це у вищому педагогічному навчальному закладі використання інноваційних методів і форм навчання набуває подвійного значення: по-перше, творчий стиль діяльності викладачів спеціальних музичних дисциплін значно стимулює розумову активність студентів, розвиває в майбутніх учителів якості творчої особистості, поглиблює мотивацію їхньої музичної діяльності; по-друге, вчителю, який сам пройшов шлях творчого навчання, набагато легше сприйняти та зрозуміти творчий стиль діяльності, успішно реалізувати його в педагогічній роботі з розвитку творчого потенціалу учнів.

Аналіз публікацій та останніх досліджень з проблеми показав, що питання підготовки педагогічних кадрів, формування їхнього творчого потенціалу, розвитку важливих творчих здібностей, якостей, умінь, стилю мислення, діяльності висвітлюються в багатьох наукових дослідженнях. Серед них визначаються певні напрями, що відображають окремі аспекти: питання професійної підготовки вчителів (І. Зязюн, В. Орлов, О. Ростовський, В. Семиченко та ін.); вивчення творчої особистості, її потенційних можливостей, здібностей, властивостей, характерних рис (І. Бех, М. Бердяєв, В. Рибалка та ін.); психології музичного сприйняття (В. Медушевський, В. Моляко, Б. Теплов та ін.); дослідження ефективних шляхів і методів розвитку творчої особистості в умовах естетичної діяльності (О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Хлебнікова та ін.); формування готовності майбутніх учителів музики до професійної діяльності (Б. Брилін, Т. Рейзенкінд, О. Рудницька та ін.).

Водночас, як засвідчує аналіз літературних джерел, у педагогіці відсутні системні дослідження, присвячені підготовці майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу учнів.

Мета та завдання статті полягають у розкритті головних акцентів у змісті підготовки майбутнього вчителя музики до розвитку творчого потенціалу учнів та розгляді психолого-педагогічних умов основних шляхів підвищення ефективності розвитку творчої особистості і визначенні професійної основи музично-педагогічної діяльності педагога-музиканта.

Виклад основного матеріалу. Розробка методичної системи підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів на уроках музики здійснювалась на основі розвитку таких якостей: ініціативність, активність, самостійність, критичність, креативність. Використовувались технології особистісно-розвивального спрямування – суб'єкт-суб'єктної взаємодії, пріоритету інтегративних ігрових методик емоціогенним ситуаціям.

Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках музики передбачали формування у майбутніх учителів установки на власний розвиток творчого потенціалу. При цьому поняття „установка” розглядалося як виникнення стійких схильностей індивідів до певної форми реагування, що спонукає особистість орієнтувати свою діяльність у певному напрямі та діяти певним чином по відношенню до об'єктів та ситуацій діяльності. Причому зміст та функції установки залежать від ставлення суб'єкта до ситуації та предмета діяльності.

У процесі експериментальної роботи з підготовки майбутнього вчителя музики до розвитку творчого потенціалу учнів на уроках музики ми розрізняли два види художньо-психологічних установок: загальну (зовнішню) і конкретну (внутрішню). Зовнішня установка характеризується ставленням до творів мистецтва, до виду, жанру. Внутрішня установка виникає при безпосередньому контакті з конкретним художнім твором, вона має динамічний характер і змінюється під його впливом. Внутрішня установка може змінюватися і під впливом предметно-розвивального середовища як педагогічно доцільного унаочнення інтегрованого змісту розвитку творчого потенціалу учнів. У визначених нами педагогічних умовах компонент предметно-розвивального середовища передбачав використання п'яти різновидів зовнішніх установок: природа, техніка, людина, знакова інформація (сигнали), художні образи інших, суміжних з музикою видів мистецтв.

Внутрішньою установкою вважалася диференціація музичної інформації для емоційного, абстрактного і конкретного типів особистості.

Так, у предметно-розвивальному середовищі розрізнялися джерела звукової інформації: сигнали (знакові системи) - для музичної творчості з аудіальною інформацією абстрактного типу; природа, техніка – для музичної творчості з аудіальною інформацією конкретного типу; художні образи – для музичної творчості з аудіальною інформацією емоційного типу. У запропонованих видах інформації будь-який тип особистості вчителя й учня мав змогу безпосередньо контактувати з особистісно ціннісними

середовищами життєдіяльності і розвивати в таких середовищах свої музичні здібності.

Оскільки у змісті підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів на уроках музики особливе місце займає взаємодія мистецтв, практика предметно-розвивальних середовищ різного типу (знакова інформація, природа і техніка, художні образи і людина з її емоційними станами) підлягала інтегруванню музики з хореографією.

Виявлено, що найменш дослідженим, але найбільш ефективним для підготовки майбутнього вчителя музики до розвитку творчого потенціалу учнів є синтез типу „музика” – „хореографія” – „архітектоніка” (пластичні мистецтва). Найяскравіший естетичний сенс такого синтезу проектується в хореографічних інсценізаціях, до яких у студентів і школярів наявне стійке емоційно-позитивне ставлення.

Для кожної хореографічної постановки художники створюють характерні костюми, декорації, пов'язані пластичною і кольоровою будовою з емоційним змістом і рисунком танцювальних рухів. З іншого боку, хореографічне мистецтво є невіддільним від музичної творчості.

Майстерність хореографів майбутнім учителям потрібна тоді, коли зникає стихійний зв'язок танцю з музикою і танець створюється у відповідності до готової музичної основи, яку можна розглядати як „музичну драматургію” танцю. Потреба у ритмічних хореографічних рухах стає необхідністю, якщо наявна загальна кількість учасників танцю, гармонійними синхронними рухами утворює хореографічну художню цілісність. Майбутній учитель в аналогічних ситуаціях „перекладає” твір композитора з допомогою хореографічних засобів виразності й уявно виконує танцювальну композицію разом з кожним учасником. У педагогічних умовах підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів на уроках музики системоутворюючим компонентом вважався зміст, у якому підготовка майбутніх учителів забезпечувалась на основі поліцентричної інтеграції мистецьких дисциплін.

Експериментальна навчально-виховна робота спрямовувалася на: мотивацію творчої уяви студентів, їхній творчий пошук власних варіантів інтерпретацій художніх образів, на використання завдань творчого характеру відповідно до змісту художніх творів, з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей, рівнів художнього розвитку майбутніх учителів, комплексу різних видів мистецтва.

Професійну основу музично-педагогічної діяльності вчителя складають: науковий світогляд, національна самосвідомість як відображення цілей, потреб, інтересів морально-естетичних орієнтацій особистості; усвідомлення соціальної ролі педагогічної діяльності, виявлення громадянської та соціальної активності; стійкі пізнавальні інтереси, прагнення до постійного самовдосконалення і духовного збагачення; педагогічна спостережливість, уява, тактовність, незалежність мислення у поєднанні з повагою до суджень інших людей; володіння такими якостями як толерантність, доброзичливість, наявність почуття власної гідності, самоповаги, скромності, вимогливості до

себе й до інших; знання досягнень української національної та світової культури; фахові знання, уміння та навички [2].

У процесі підготовки до розвитку творчого потенціалу учнів на уроках музики майбутній учитель повинен оволодіти знаннями : історії музичної культури, української народної творчості, стильові особливості та риси творчого методу українських та зарубіжних композиторів; теоретичних основ класичної і сучасної гармонії, аналізу музичних творів, хорознавства, інструментознавства, аранжування та інструментовки для шкільних хорів та інструментальних ансамблів; основної спеціальної, монографічної, науково-теоретичної, методичної, додатково-бібліографічної літератури з музикознавства, музичної педагогіки, виконавства; основ методики шкільної музичної освіти, навчання гри на музичних інструментах, сольного співу хорового диригування. Він повинен уміти: розв'язувати художньо-творчі завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, їх музичної підготовки; розвивати у процесі занять музичну культуру школярів; грати на музичних інструментах; професійно навчати школярів хоровому і сольному співу; здійснювати змістовний аналіз музичного твору, емоційно й образно розповідати дітям про музику і музикантів, події музичного життя; читати з аркуша, транспонувати і підбирати по слуху музичні твори, аранжувати та інструментувати їх для різних виконавських складів; творчо проводити уроки музики у відповідності з метою, принципами і завданнями організації музично-виховної роботи в початковій школі, здійснювати художньо-педагогічне спілкування з учнями; аналізувати узагальнювати і використовувати у своїй роботі передовий педагогічний досвід у царині музично-естетичного виховання школярів, творчо впроваджувати нові освітні технології, програми та ідеї.

Сукупність педагогічних умов структурувалась особливим чином. Так, зміст музично-творчої діяльності студентів регламентувався вимогами розроблених на цьому етапі спецкурсів. Наведемо приклад розробленого авторами спецкурсу „Підготовка майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках музики”. Зазначений спецкурс забезпечував синтез музично-творчої діяльності з іншими видами мистецтв.

В основу розробки спецкурсу було покладено аналіз існуючих програм та дослідження провідних науковців у галузі мистецької освіти, підґрунтям якого є: наукові основи художньої компетентності і творчості, створення умов для формування і розвитку теоретично-практичних і інтелектуальних умінь у професійній діяльності, розвиток художньої свідомості та образного мислення студентів, формування умінь спілкуватися з творами мистецтва, професійних якостей та навичок майбутніх учителів музики щодо опанування духовних цінностей, культури відчуття і сприйняття слова, розвиток невербальної частини інтелекту розширення сфери естетично-емоційних вражень студентів, розкриття сутності краси, законів мистецтва.

Втілена у спецкурс методична система підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів на уроках музики дозволила вирішити такі проблеми: прилучення до світових і національних духовних цінностей, втілених у творах мистецтва; накопичення досвіду спілкування з творами

мистецтва у процесі самостійної творчої діяльності; оволодіння ефективними методами аналізу творів мистецтва, пізнання інтегративних зв'язків; формування уявлень про цілісність світу через емоційно-ціннісне орієнтування особистості, у тому числі шляхом інтеграції музики, пластичних та сценічних мистецтв; створення власних програм і інтегрованих уроків у сфері „Музичне мистецтво”; можливість застосування засвоєних знань і сформованих умінь у професійній діяльності; реалізація творчого потенціалу, активізація внутрішніх інтересів і естетичних потреб.

Головний акцент у змісті підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів на уроках музики було зроблено на різні форми навчання студентів – лекційні, практичні, лабораторні заняття. Зміст спецкурсу складався з таких розділів: „Основи розвитку творчого потенціалу особистості”, „Потенціал музичної педагогіки у творчому розвитку учнів”, „Розвиток творчого потенціалу учнів у процесі різних видів музичної діяльності”, „Поліцентрична інтеграція мистецьких дисциплін – універсальний засіб розвитку творчого потенціалу учнів”.

Метою спецкурсу була розробка змісту розвитку творчого потенціалу учнів на засадах розвивального навчання. У відповідності до мети ставились завдання: відібрати компоненти змісту з урахуванням принципів розвивального навчання, структурувати змістові компоненти на засадах інтегративного принципу.

Принципами відбору змістовних блоків було обрано: принцип розвитку кожного з видів музичної діяльності, за якими творчий процес розпочинався вибором особистісно-значущих засобів художньої виразності, а завершувався музичною інтерпретацією образного сюжету твору; принцип взаємодії суміжних видів мистецтв, згідно з яким відбувається взаємодоповнення художніх засобів: „музика” – „література (поезія)”, „образотворче мистецтво”; „музика” – „архітектоніка”, „хореографія”; „музика” – „театр”; принцип музичного мистецтва як домінанти полягав в об'єднанні всіх інших засобів художньої виразності суміжних видів мистецтв.

Зміст, як одна зі складових педагогічних умов, сам по собі не забезпечував досягнення мети дослідження. Його ефективності сприяли методичне забезпечення музично-творчої діяльності студентів, а також комплексний вплив на них різних художніх засобів виразності з домінантою музики. Метою методичного забезпечення змісту було наукове обґрунтування експериментальної методики, а завданням – добір впливу художніх засобів виразності з домінантою музики, апробування методичних розробок у ході формувального експерименту. Використовувалась сукупність взаємодоповнюваних методів музично-творчого розвитку особистості: метод емоційної драматургії, дидактичних і творчих ігор, художнього спілкування, багатозначності контрастів, порівняльний метод, метод творчих завдань.

Науково обґрунтована експериментальна методика розроблялась з урахуванням стратегій розширення „емоційного поля” особистості: від сфери утилітарно-практичної діяльності аудіального змісту („різних звуків”) через утилітарно-художню діяльність з музики („вокальні звуки”) до власне музично-творчої діяльності („музичних звуків”). Специфікою стратегії розширення

„емоційного поля” було поступове послаблення утилітарного значення звукової інформації і плавне зростання художньої значущості музики.

Ефективний розвиток педагогічної творчості, самореалізація майбутнього вчителя можлива за умов оволодіння ним алгоритмами творчого процесу. Саме тому уміння „говорити” і „писати” стосовно музичної мови припускає постійне, систематичне звернення до різних форм музичної творчості, що і повинно складати головну сутність музично-теоретичних занять [1, с. 5]. Для забезпечення ефективності якості професійної підготовки вчителя необхідно, щоб організація педагогічного процесу та управління ним стимулювали формування стійких потреб у самоорганізації і самоактуалізації майбутніх фахівців та високі рівні мотиваційної сфери студентів.

Висновок. У процесі дослідження виявлено, що ефективними психолого-педагогічними умовами підготовки майбутнього вчителя музики до розвитку творчого потенціалу учнів є: створення предметно-розвивального середовища як педагогічно доцільного унаочнення, необхідного для повноцінної реалізації змісту музично-творчої діяльності; розробка і структурування змісту музично-творчої діяльності у взаємодії з іншими видами мистецтва; добір організаційних форм підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу учнів на основі взаємодоповнення урочної й позаурочної художньо-пізнавальної діяльності, колективної і групової співтворчості всіх учасників навчально-виховного процесу; методичне забезпечення реалізації змісту як сукупність засобів комплексного впливу на розвиток творчого потенціалу особистості. Психологічний і педагогічні аспекти підготовки студентів до музично-педагогічної діяльності формують у структурі особистості професійні ціннісні орієнтації та професійно-педагогічні цінності, що є вихідним моментом у професійному становленні майбутнього педагога-музиканта.

Список використаних джерел:

1. Горемичкін А.І. Основи музичної мови (підручник-дослідження з методики викладання музично-теоретичних дисциплін в системі музично-педагогічної освіти): навчальний посібник для підготовки магістрів / А.І. Горемичкін. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2005. – 248 с.
2. Мороз В.В. Український музичний менталітет / В.В Мороз // Українська родина : наук.-метод. посібник. – К.: КМІУВ ім. Б.Грінченка, 1998. – С. 670-682.
3. Національна доктрина розвитку освіти //Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№33). – С. 4-6.

Отримано: 30.03.2016